

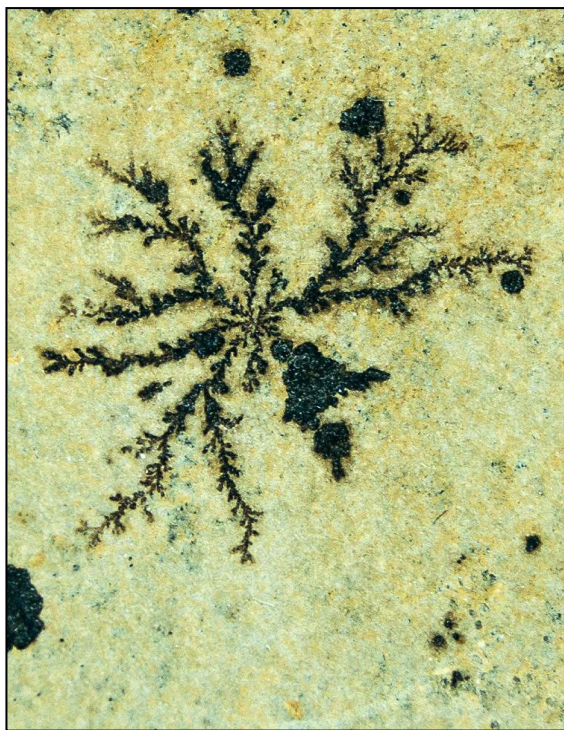
STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

42. årgang nr. 1

Februar 2016

Total nr. 151

Overvintret julegran?

Fritsvømmende sølilje?

Fossil mosplante?

*Hjemmelavet tusch -
"fossil"?*

*Få svaret inde i bladet i
Jyttes artikel*

Foto: Arne Dich

Stenhuggeren: Medlemsblad for Jysk Stenklub

Formand:

Ingemann Schnetler, Fuglebakken 14, Stevnstrup, 8870 Langå 8646 7282
i.schnetler@mail.dk

Medlem af bestyrelsen og redaktør

Søren Bo Andersen, Engdalsvej 65A, 3.tv. 8220 Brabrand 2625 1733
sba@geolsba.dk

Medlem af bestyrelsen og kasserer

Jytte Frederiksen, Myntevej 16, 8240 Risskov 8617 4697
jytte@dichmusik.dk

Medlem af bestyrelsen

Linda Lægdsmand, Lyngvej 55, 8420 Knebel 8635 2740
lindakaj@gmail.com

Medlem af bestyrelsen

Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J 8629 5518/4054 3902

Jysk Stenklub, Myntevej 16, 8240 Risskov: Bank reg.nr. 1551 1217380

Årskontingent i 2016: 150 kr. for enkeltpersoner, 200 kr. for par.

Klubbens hjemmeside: <http://www.jyskstenklub.dk/>

Webmaster: Ingemann Schnetler

Medlemslisten: kan fås hos kassereren.

Klubblade fra andre klubber bedes sendt til formanden.

Fotos anvendt i dette blad er taget af *Arne Dich*, hvis ikke andet er nævnt

Indhold i dette nummer :

Side 3	Svær start for dinosaurernes blomster
Side 6	Nye medlemmer siden 2015
Side 7	Om: Geologiens dage 2016
Side 8	Lidt om dendritter
Side 10	Hedegaardit – igen
Side 11	Generalforsamling
Side 12	Danekræ – oversigt, billeder og info
Side 15	Boganmeldelse ved Henrik S. Jensen
Side 19	Små og Store fisk i hyttedefadet
Side 21	Det var en mørk og stormfuld nat
Side 24	Tur til Klintebjerg
Side 25	De uddøde dyrs parade – digt
Side 27	Kontingent/værksted
Bagsiden	Programsiden

Svær start for dinosaurernes blomster

Darwins "afskyelige mysterium" er løst: blomsterplanterne myldrede ikke pludseligt frem for 100 mio. år siden. Allerede 25 mio. år tidligere fandtes der mange forskellige arter. De var bare små og groede spredt. Og så var de langsomme i optrækket.

Af Peter F. Gammelby <http://scitech.au.dk/roemer/6-2015/svaer-start-for-dinosaurernes-blomster>

Et internationalt forskerhold fra bl.a. Aarhus og Stockholm har for første gang analyseret kimen i fossile frø fra blomsterplanter, der levede for 125-110 mio. år siden. Deres resultater, som netop er offentliggjort i det videnskabelige tidsskrift Nature, giver et robust svar på det spørgsmål, som Charles Darwin i 1879 kaldte "an abominable mystery". Mysteriet gik ud på, at blomsterplanterne, som nu udgør mellem 80 og 90 pct. af alle Jordens plantearter, tilsyneladende opstod pludseligt for ca. 100 mio. år siden, midt i Kridttiden. Det var nemlig de ældste fossile blomsterplanter, man dengang havde fundet. Og hvis de virkelig var opstået pludseligt, måtte der være noget galt med Darwins teori om gradvis evolution gennem naturlig selektion. Det var derfor, han fandt det afskyeligt.

Her ses en samling af forskellige frugter og frø, der stammer fra den tidlige Kridttid. De er alle målt og undersøgt med Tomcat-lyskilden, der findes på Swiss Light Source, Paul Scherrer Institutet i Schweiz. Plantedelenes morfologi er rekonstrueret vha. røntgenmikroskopi. (ill: Else Marie Friis) (500 μm = 1/2 mm).

Darwin havde ret

Men der var ikke noget galt, har videnskaben efterfølgende konstateret. Siden slutningen af 1900-tallet er der nemlig fundet mange blomsterfossiler fra den ældre (tidlige) Kridttid. Og nu er forskerholdet ved hjælp af mange nye fund og ny teknologi nået frem til, at der allerede dengang for 125 mio. år siden fandtes mange forskellige arter af blomsterplanter. ”Vi har nu påvist, at de var mere diverse, end man hidtil har troet. De var også mindre, end man har troet. Og de voksede ret spredt. De dominerede ikke vegetationen, sådan som blomsterplanter gør i dag. Det er også derfor, man ikke stødte på fossile rester af dem i Darwins tid, men først næsten 100 år efter; de var svære at finde,” forklarer Else Marie Friis, der er professor emerita i palæobotanik på Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm.

Else Marie Friis, der er dansker og uddannet på Aarhus Universitet, har gennem årtier specialiseret sig i netop blomsterplanternes historie gennem studier af fossiler fra Kridttiden. Det samme har Kaj Raunsgaard Pedersen, der er emeritus på Institut for Geoscience på Aarhus Universitet. Og det er de to, sammen med kolleger fra USA og Schweiz, som har gjort de nye opdagelser.

Dinosaurernes blomster

”Man kan sige, at de blomsterplanter, vi nu har analyseret, var dinosaurernes blomster. De opstod nemlig i den periode, da der levede flest forskellige arter dinosaurer. Der er tale om urter og små buske, som var for små til at udgøre føde for voksne dinosaurer. Men måske har nogle af dem været mad for dinosaur-kyllinger,” siger Kaj Raunsgaard Pedersen. Han tilføjer, at nogle af de fossile blomsterplanter er ”forfædre” til nulevende grupper af urter og buske – som f.eks. åkander og stjerneanis.

Frø i virtuelle skiver

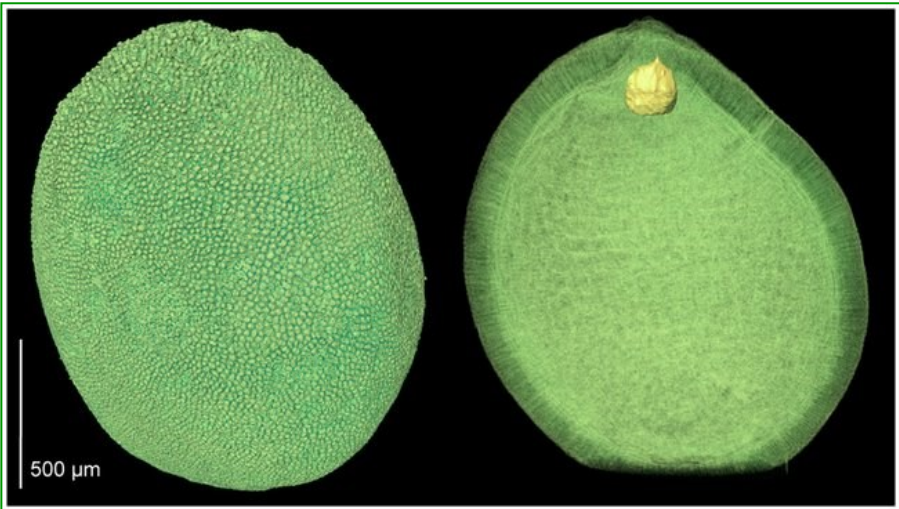
Forskerholdet har undersøgt over 250 bittesmå fossile frø fra ca. 75 forskellige arter, som er fundet i nutidens USA og Portugal og stammer fra den ældre Kridttid. Frøene er kun mellem 0,5 og 2,5 mm. store, men alligevel er det lykkedes forskerne at finde velbevaret kim i mange af dem. Kimen i et frø er forstadiet til en ny plante – en plantes fostertilstand, så at sige – og forskerne fandt den ved hjælp af en relativt ny teknologi, der kaldes synkrotron røntgen mikrotomografi. Teknikken minder om CT-scanning, idet den laver en masse snitbilleder af emnet, som derefter sættes

sammen til et tredimensionelt billede. Her er der blot tale om en særdeles kraftig røntgenstråling, genereret af synkrotronen Swiss Light Source i nærheden af Zürich. Der tages ca. 1600 billeder af et frø, der er halvt så stort som et knappenålshoved, mens frøet roterer, så billederne dækker 180 grader.

I ca. 50 af frøene var kimen helt eller delvist bevaret i exceptionelt god stand, ofte endda så god, at forskerne kunne se detaljer i de enkelte celler – detaljer, som lignede cellekerner, proteiner og lipider hos tilsvarende nulevende blomsterplanter.

Lille kim i hvile

Ingen af frøene havde fuldt udviklet kim, og kimen var i alle tilfælde meget lille og med ekstremt små, ikke fuldt udviklede kimblade. De fossile frø og kim er nemlig bevaret i deres hvile-fase. Lige som med moderne blomsterplanter har frøene ligget i dvale og ventet på, at forholdene skulle blive gunstige nok til at det kunne betale sig at spire – hvilket typisk vil sige at de kom i kontakt med vand.

Her er så det tværsnit, der har bevist Darwins mysterium. Vi ser et virtuelt tværsnit af et frø, hvor man til højre kan se kimen (meget passende farvet i guld) og de næringsstofsdepoter, der er inden i frøet. Frøet er undersøgt med Tomcat-huskilden, der findes på Swiss Light Source. Plantedelenes morfologi er rekonstrueret vha. røntgenmikroskopi. (ill: Else Marie Friis) (500 μm = $\frac{1}{2}$ mm).

Men til forskel fra nulevende blomsterplanters frø var disse tidlige arter altså udstyret med meget små kim og små mængder næringsvæv. ”Dermed har de ikke haft let ved at etablere sig. Inden frøet kunne gro til en ny plante, skulle kimbladene og kimroden først vokse inde i frøet. Med andre ord kunne frøet hvile i lang tid og vente på væde, men når så væden kom, gik der igen tid før kimen kunne udvikle sig, bryde frem og begynde at gro. De tidlige blomsterplanter lignede på mange måder nulevende pioner-planter, som koloniserer åbent land, men kunne ikke matche den meget hurtige vækst, som kendetegner mange nulevende urter,” forklarer Else Marie Friis.

Nye medlemmer siden april 2015

Det er med glæde, at vi i det forløbne år har kunnet byde velkommen til nye medlemmer:

Kristian Andreassen

Anja Vester Pedersen

Karl Erik Pristed

Birthe Poulsen

Ragnhild Kruse Breindahl

Anders Leth Damgård

Til dem og til alle øvrige medlemmer i Jysk Stenklub ønsker vi et godt nytår, hvor vi glæder os til at møde hinanden i fælles oplevelser med sten, mineraler, fossiler og eventuelt på nogle af sæsonens ture og udflugter.

Bestyrelsen

Om: Geologiens Dage i september 2016

Af *Anne Katrine Gjerløff, Forskningsformidler, ph.d., Statens Naturhistoriske Museum*

Der har været holdt en afstemning, og et meget stort flertal stemte for at holde Geologiens Dage i september, og hele 70% af alle stemmer faldt på 3. weekend i september.

Geologiens Dage vil således i 2016 og for fremtiden ligge i den tredje weekend i september – dvs. at **Geologiens dage foregår 17.-18. september 2016**. I 2017 vil det blive 16.-17. september og så fremdeles.

Planlægning af Geologiens Dage 2016

I løbet af foråret vil I (d.v.s. stenkklubbens bestyrelse) modtage yderligere informationer om tilmelding af arrangementer, offentliggørelse af program og de forskellige tiltag på Facebook, Instagram og hjemmesiden www.geologisdage.dk

Jeg forventer, at fristen for tilmelding af arrangementer til Geologiens Dage 2016 bliver omkring 1. august, men jeg regner med, at vi åbner for tilmeldinger via hjemmesiden allerede i løbet af foråret.

I forbindelse med afstemningen har jeg også modtaget en mængde gode ideer og ønsker til formidlingen af Geologiens Dage, og dem vil jeg naturligvis forsøge at inddrage i planlægningen. Hvis I har yderligere ideer, tager jeg meget gerne forsat imod dem.

Redaktørens bemærkning: Hvis nogle af Stenhuggerens læsere også har ønsker eller forslag til Geologiens dage i år og kommende år, modtager bestyrelsen gerne meldinger derom og kan videreformidle dem til arrangørerne. For tiden ser det ud til, at vores klub vil deltage i et arrangement, som skal afholdes ved stranden/havnearealet nær Ebeltoft Færgehavn. Vi skal vejlede om og bestemme stentyper og fossiler, som publikum enten har medbragt eller finder på stranden under arrangementet. Der kommer mere om dette, når vi kommer tættere på 3. weekend i september.

Lidt om dendritter

Af Jytte Frederiksen (fotos: Arne Dich)

Det sker, at man i jagten på fossiler falder over nogle meget smukke aftegninger på kalksten eller cementsten. Sommetider ligner de stjerner, sommetider mos eller bittesmå træer. Den geologiske betegnelse er dendritter.

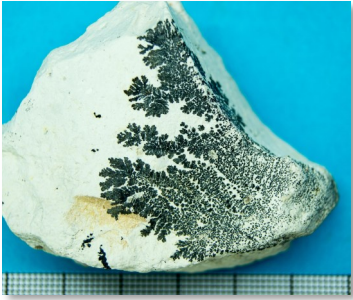
Dendritter afsat ud fra en sprække i lithografisk kalksten, Solnhofen.

Ordet er afledt af et græsk ord ”dendron”, der betyder træ. Det er også derfor nærliggende at antage, at man står med aftryk af engang levende organismer.

Andre dendritter på lithografisk kalksten, Solnhofen.

Men sådan er det ikke. Der er tale om mineralafsætninger fra vand, der er sivet igennem revner og sprækker i stenene. På de hjemlige sten er det som regel jernoxid eller manganoxid, der udfældes som henholdsvis rødlige eller sorte aftegninger.

Dendritter på skrivekridt fra Sejlflod.

Saltoftesten er dendritter i gullig lersten fra Sønderby Klint, Fyn

Fra Sønderby Klint på Fyn udvaskes der en gullig lersten med sorte dråbeformede dendritter. Selvom stenen kan findes andre steder, har den alligevel fået betegnelsen saltoftesten efter den strand, som ligger lige vest for klinten.

Udenlandske dendritter af helt andre mineraler vil stensliberne kende som f.eks. mosagat, landskabsagat og myggeagat. Dendritterne i mosagat er grøn hornblende indesluttet i en næsten gennemsigtig calcedon.

Fordi visse dendritter til forveksling kan ligne planter er det ikke ualmindeligt at se dem betegnet ”falske fossiler”. Men der altså ikke noget som helst bedragerisk ved disse små naturlige mesterværker, som vises her. Også den marokkanske hajtand med dendritter er ægte nok.

Dendritter på hajtand fra Marokkos berømte fosfat-aflejringer.

Trods megen omtale af falske fossiler fra Marokko er det nok gavnligt at huske, at langt størsteparten af de fossiler, der kommer fra Marokko, er, hvad de giver sig ud for.

Hedegaardit – igen

Søren Bo Andersen / Hans Kloster

I forrige nummer af Stenhuggeren blev der omtalt et nynavngivet mineral, hedegaardit opkaldt efter vort tidligere, nu afdøde, klubmedlem Claus Hedegaard. (Se Stenhuggeren december 2015 (nr. 150) side 10-12).

Som nævnt i artiklen var det lidt svært at finde fotografier af selve mineralet, men Hans Kloster har venligt henvendt sig til redaktionen med billeder af et stykke hedegaardit med krystaller fra egen samling.

Med tilladelse fra Hans Kloster og fotografen Finn Hasselbom bringer vi så her med tak disse fotografier.

Generalforsamling

**Bemærk den ændrede dato og tidspunkt:
Der afholdes ordinær generalforsamling
lørdag den 5. marts 2016 kl. 16.30**

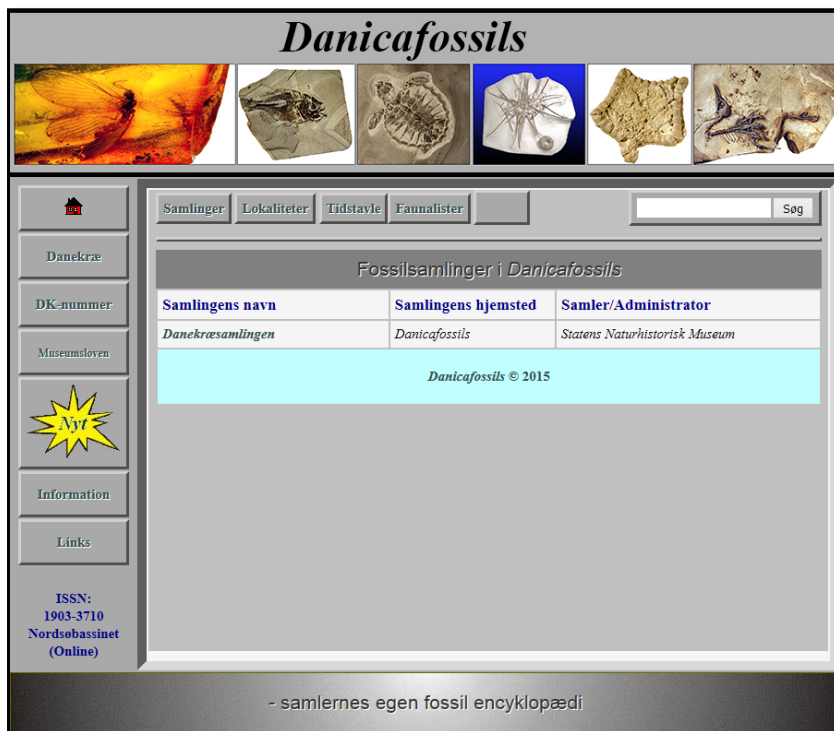
Dagsorden iflg. vedtægterne:

1. Valg af dirigent.
2. Formandens beretning.
3. Aflæggelse af regnskab.
4. Valg af bestyrelsesmedlemmer i h. t. § 4.
På valg er:
Jytte Frederiksen (villig til genvalg).
Linda Lægdsmand (villig til genvalg).
5. Valg af en 1. og en 2. bestyrelsessuppleant.
På valg er:
Henrik Jensen (villig til genvalg).
Pia Kamuk Nielsen (villig til genvalg).
6. Valg af 1 revisor (uden for bestyrelsen).
På valg er:
Børge Halkjær (villig til genvalg).
7. Valg af en revisorsuppleant.
På valg er:
Kjeld Gade Sørensen (villig til genvalg).
8. Fastsættelse af kontingent for det kommende regnskabsår.
9. Indkomne forslag.
10. Eventuelt.

Danekræ – oversigt, billeder og info

Af Jytte Frederiksen

Der er nu gået 25 år siden ”Loven om Danekræ” trådte i kraft. Mere end 800 kandidater har været behandlet, og størsteparten er blevet erklæret for danekræ.

Danicafossils

Samlinger Lokaliteter Tidstæle Faunalister Søg

Fossilsamlinger i Danicafossils

Samlingens navn	Samlingens hjemsted	Samler/Administrator
Danekræsamlingen	Danicafossils	Statens Naturhistorisk Museum

Danicafossils © 2015

ISSN: 1903-3710
Nordsøbasinet (Online)

- samlernes egen fossil encyklopædi

Forlaget Gyldendal udgav i 2008 bogen ”Danekræ - Danmarks bedste fossiler” med bidrag af Niels Bonde, Stig Andersen, Niels Hald og Sten Lennart Jakobsen.

På falderebet inden udgivelsen sneg danekræ DK nr. 500 sig lige ind, fordi det var et så usædvanligt fund, og siden er der behandlet mere end 300 genstande. Hvis man vil følge med i strømmen af nye fund er den p.t. bedste oversigt over danekræ at finde på <http://www.danicafossils.dk/index.html>

Danicafossils

Samlinger Lokaliteter Tidstavle Faunalister Søg

Katalognummer: 738 **Accessionsnummer:** DK 754 **Samling:** Danekræsamlingen

Samler: Statens Naturhistorisk Museum **Finder:** Niels Rask Petersen **Bestemt af:** Søren Bo Andersen

Lokalitet: Kridtgrav ved Hillerslev, Thy **Stratigrafi:** Skrivekridtet **Periode:** Kridt [Sen Maastrichtien]

Type: Sediment: Skrivekridt

- samlernes egen fossil encyklopædi

Det er muligt at søge på Navn, lokalitet og DK-nr. Under det enkelte danekræ finder man så disse oplysninger.

Danicafossils

Samlinger Lokaliteter Tidstavle Faunalister Søg

Evaluering af DK 754, Kiselsvamp (spongie) fra skrivekridtet, Hillerslev Kridtbrud, Thy

DK 754 er en middelstor til stor kiselsvamp (spongie) efter danske forhold [højde 12 cm, bredde (diameter) 10 cm], og så er den usædvanlig velbevaret. Den sidder fast med dele af den ene side på noget flint og noget forkullet kalk. Den er fundet i skrivekridt af sen Maastrichtien alder i Hillerslev Kridtbrud, hvor der i øvrigt i de senere år er fundet en del forskellige fint bevarede fossiler. DK 754 er mig bekendt dog den eneste kiselsvamp fra lokaliteten til dato. Selv blot nogenlunde velbevarede kiselsvampe er ualmindelige fra danske Kridtidlokaliteter. Skal man finde Kridtidlokaliteter med velbevarede kiselsvamp, skal man til Tyskland, til området omkring Hannover (Lokaliteterne Höver og Misburg). Her findes der en stor mængde forskellige kiselsvampe (flere end 200 arter) fra Campanien (Krupp, 2013; Frerichs, 2013; APHs spongie-website), altså en del ældre end DK 754, som jo er fra sen Maastrichtien. Også engelske kiselsvampe kan findes velbevarede i stor diversitet (Hinde, 1883).

Bedømmelse:
Det er ikke lykkedes mig trods gennemgang af meget af litteraturen at artsbestemme DK 754, hvilket kunne antyde, at vi her måske har at gøre med noget nyt for videnskaben under alle omstændigheder helt nyt blandt danske fossiler. DK 754 bør derfor efter min opfattelse erklæres for Danekræ, fordi det vil have stor videnskabelig værdi og tilmed

- samlernes egen fossil encyklopædi

Og man finder også den beskrivelse (valuarrapport), der følger med indstillingen til danekræudvalget.

På Danicafossils er det ikke muligt at se en numerisk fortløbende liste over de godkendte danekræ. Hvis man vil se de nyeste, må man under fanen DK-nummer søge sig frem nummer for nummer. Det er lidt besværligt. Man skal også vide, at et DK-nummer tildeles så snart en genstand indstilles til udvalget. Hvis emnet ikke bliver godkendt som danekræ findes det nummer ikke på listen. Godkendelse af danekræ sker ikke altid i nummerorden. Derfor er denne nummer-for-nummer søgning ikke helt tilfredsstillende. Men bortset fra det er Danicafossils' danekræliste en kilde til megen viden om de bidrag, samlere fra hele landet har ydet til vores fælles viden om vor forstenede fortid.

Jens Drivsholms brachiopod-samling studeres.

Jens Drivsholms brachiopod-kasse fra Gotland.

Jens Drivholm holder foredrag om Gotlands brachiopoder.

Krebse und Krabben aus norddeutschen Geschieben

af Stefan Polkowsky.

Bog anmeldelse ved Henrik S. Jensen.

Med sine 128 tavler, 9 tabeller, 1 kort, 202 afbildninger og 28 textfigurer på 444 sider, som dækker over 200 millioner år, hjælper denne store bog godt til bestemmelse af krabber og krebsdyr fra tyske løsblokke. Der er behandlet ca. 180 arter fra Jura til Øvre Miocæn. Krabberne er fundet i over 30 forskellige typer blokke.

Fisk i daniensflint-blok.

Søpindsvin i løs flintblok fundet i Danmark.

Denne fantastiske bog indeholder 128 farvetavler i A4 format med diverse krabber fra forskellige tider og blokke. Endvidere nævnes der forskellige istransporterede blokke med deres indhold af forskellige fossiler (på ca. 100 sider) bla. fisk i flint fra Danien, flotte søpindsvin, snegle, muslinger, hjattænder, planterester, koraller, brachiopoder, rav og meget, meget mere. Og så er der som hovedemne flotte fotos af krabber og krebsdyr. Der er også meget fine litteraturlister, samt fund/lokaliteter bemærkninger til forskellige fossiler og krabber, hvor de er fundet. Flot og let overskueligt index. Den omfatter krabbe- og krebsdyrslægter fra de geologiske tider fra Jura til Øvre Miocæn. Der er også fine beskrivelser af løsblokke og deres forekomst/sjældenhed og fossilindhold. Indeholder endvidere Faxe-krabber samt henvisninger til de flotte farvetavler med forskellige former af krabber. Så de totalt 961 kr., som bogen koster tilsendt fra [amazon.de](https://www.amazon.de), er virkelig godt givet ud. Der kan næsten ikke siges mere end: et godt og solidt arbejde, og så vil jeg lade billederne tale.

Faxe-krabber fundet i løsblokke.

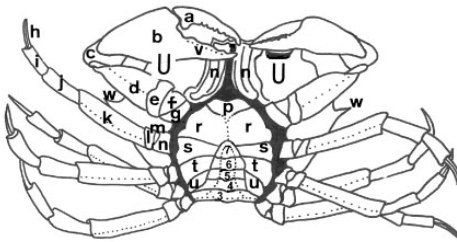

Fig.4 Schema der Brachyurenunterseite (Ventralansicht)

a = beweglicher Finger (pollex, dactylus, movable finger).—v = unbeweglicher Finger (index, fixed or immovable finger).—b = Scherenhand / Körper (manus, propodit, propodus, hand or palm).—c = Handgelenk (carpus, carpopodit, wrist or carpus).—d = Oberschenkelbein (merus, meropodit, femur, arm or merus).—e = Ischiopodit / Trochanter, Ischium (ischium).—f = Basipodit (basis).—g = Coxopodit, Coxa (coxa).—h = Dactylus (dactylus).—i = Propodus (propodus).—j = Carpus (carpus).—k = Merus (merus).—l = Ischium (ischium).—m = Basis (basis).—n = Coxa (coxa).—p – u = Panzerbrustbeinsegment, p und r Segmente zusammenhängend, an Segment r befinden sich die Pereiopoden mit Scheren (sternite).—1 – 7 = Schwanzsegmente und ein Telson auf Position 7, 1 und 2 sind ventral nicht immer sichtbar (abdominal somites and telson).—nn = mxp3.—w = Hauptdorn, Stachel des Vorderseitenrandes (epibranchial or anterolateral angle).—u = Pterygostom, Brustpanzerteil (pterygostome).—w = Hauptdorn, Stachel des Vorderseitenrandes (epibranchial or anterolateral angle).

Abbildung aus POLKOWSKY (2005: Fig.2)

*Meget fine krabbeoversigter
med benævnelser på
"løsdele" hos forskellige
arter.*

Udsnit kan ses på nettet her:

<http://www.ebook.de/de/product/23644888/>

[stefan_polkowsky_krebse_und_krabben_aus_norddeutschen_geschieben.html](http://www.ebook.de/de/product/23644888/stefan_polkowsky_krebse_und_krabben_aus_norddeutschen_geschieben.html)

[#utm_source=afn&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=pdf](http://www.ebook.de/de/product/23644888/stefan_polkowsky_krebse_und_krabben_aus_norddeutschen_geschieben.html#utm_source=afn&utm_medium=Affiliate&utm_campaign=pdf)

Eksempel på tavler i bogen: tv. med danienkrabber og th. med krabber fra Øvre Oligocæn (Sternberger Gestein).

Det var så lidt af det, de forunderlige 444 sider kan byde på. De er et must for fossilsamlere og giver samtidig en god oversigt over fossilførende løsblokke fundet i det dansk-nordtyske område.

Bogens ISBN-nummer er: 3738668632

Hilsen og god fornøjelse, *Henrik*.

Små og store fisk i hyttefadet

-eller måske snarere i Kridttidshavet.

Niels Laurids Viby beskriver et af sine egne fund fra Höver-turen.

Vi var jo en flok nede ved Hannover, hvor vi kæmpede med enorme masser af kalk fra Campanien, kalk med en alder på en 78 millioner år (plus minus en håndfuld millioner til begge sider). Og der har været et turreferat i sidste udgave af dette blad (Stenhuggeren, december 2015 (nr. 150) side 13-15 - redakt.bemærkn.)

Men det er ikke alle fund, som umiddelbart er klare og ligetil at vurdere – et eksempel lå mellem de vel en 50 kg, som Kirsten og Laurids Viby slæbte med hjem til Danmark.

Der var kommet en sten med, hvor der var en lille 6 mm lang 'ting', som allerede på stedet lignede en miniatureudgave af en af de klassiske hajcoprolitter.

Der har så været en længere udveksling af billeder og mails med forfatterne bag den bog *), der nok kan opfattes som en slags Bibel i forbindelse med fossiler fra Hannover-området.

Og det ligger helt fast, at det ER en coprolit – størrelsen taget i betragtning nok fra en benfisk.

Coprolitten fra Höver.

Længde ca. 6 mm.

Foto: Udo Frerichs.

Hvad der er overraskende er, at disse er yderst sjældne – folkene i Tyskland kunne kun komme op med to referencer, den ene fra en grav i nærheden (som ikke længere findes), den anden et brudstykke af coprolit fundet ved Hannover.

Men begge disse er typiske skrueformede hajcoprolitter og op mod 5 cm lange, altså næsten 10 gange større end vort fund.

Så resultatet er, at stenen har været en tur i Tyskland til fotografering, da man gerne vil have den med i det næste oplag af bogen – som MÅSKE udkommer engang næste år.

*) Arbeitskreis Paläontologie Hannover, 2013 – Fossilien aus dem Campan von Hannover. 3. Auflage. ISBN 978-3-938385-57-9.

Hjemmeside for Arbeitskreis Paläontologie Hannover: www.ap-h.de

Michael Bak

Collector of Fine Mineral Specimens

I øjeblikket masser af fine og sjældne mineraler til salg fra min samling (tidl. Claus Hedegaard) - bl.a.:

- *Mere end 50 forskellige zeolite-mineraler*
- *Malachite, Azurite, Cerussite fra Tsumeb, Namibia*
- *Sjældne mineraler fra hele verden*

Overvejer du at sælge din samling ?

Med kontakt til samlere og forhandlere i USA og Europa kan jeg tilbyde dig den bedste pris for din samling af fine mineraler og gode enkeltstykker.

Kontakt Michael for en vurdering og et tilbud

Altid kontant betaling

Kærdalen 16 - 3660 Stenløse - Tlf. 23 21 15 43

michaelbak@worldofminerals.dk

Det var en mørk og stormfuld nat

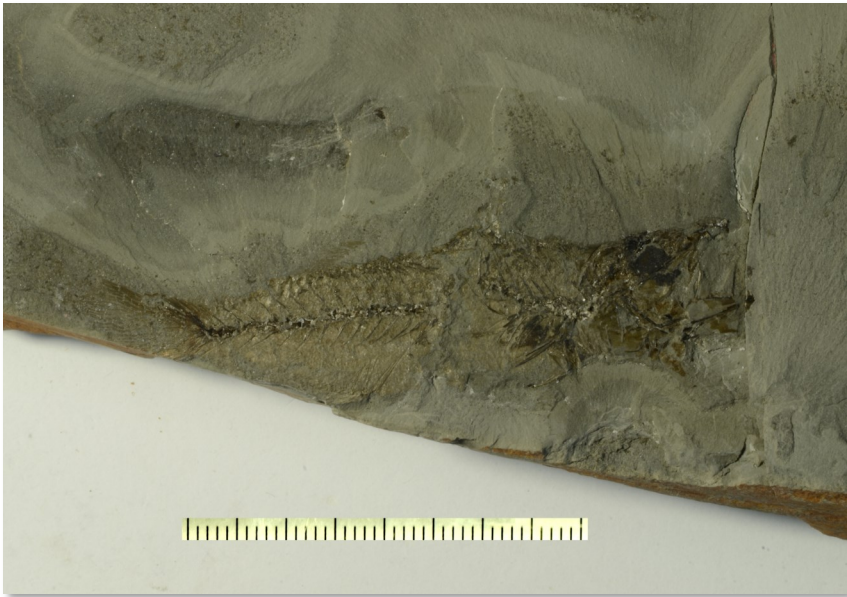
Af Niels Laurids Viby

Ganske vist ikke lige den dag, hvor Niels Laurids Viby tog sig sammen og kørte til Ertebølle. Men lokale folk på stranden fortalte, at der kort forinden en nat havde ”våren æn fårlig vind fra æ vest” – så kraftig at vandet havde banket ind på klinten.

Det kan være grunden til, at der for en gang skyld faktisk lå en del cementsten neden for klinten, sten som enhver fossilsamler naturligvis forsøger at splitte i et utal af skiver.

Der var ikke nu ikke så meget – ud over et nydeligt fossil af fisk.

Og for at komme til sagen: Den er nu Danekræ nr. 789 – men en god mulighed for at være en ny art for Danmark

Her er den så – Ertebøllefisken, nu DK 789. Foto: Sten L. Jakobsen, SNM-GM.

Den oprindelige valuering er foretaget af Niels Bonde.

Nedenfor ses denne i et opslag på nettet på danicafossils.dk :

Danicafossils © 2015

Faktiske data om fund

Katalognummer: 778	Accessionsnummer: DK 789	Samling: Danekræsamlingen
Samler: <i>Statens Naturhistorisk Museum</i>	Finder: <i>Niels Laurids Viby</i>	Bestemt af: <i>Niels Bonde</i>
Lokalitet: <i>Ertebølle Hoved,</i>	Stratigrafi: <i>Fur Formationen [askelag -33]</i>	Periode: <i>Tidlig Eocæn</i>
Type: Konkretion	Sediment: <i>Slamsten</i>	

Foto ©: *Sten Lennart Jakobsen*

Beskrivelse: af *Niels Bonde* **DK 789** Slank, pigfinnet fisk i 'skifer' fra **Ertebølle**.

'Skiferen' (forkislet slamsten) fra Ertebølle er sandsynligvis fra niveau omkring askelag -20, og der er vist ingen meget dybere skiferlag exponeret (altså ingen Stolleklint Ler).

Beskrivelse:

Slank fisk, ca. 6,5 totallængde (SL ca. 5,5 cm), ca. 15 mm høj krop og 17 mm langt kranium. Gået itu på midten lige foran caudalregionen, men der er allerhøjest et par hvirvler gået tabt, men det gør det vanskeligt at bedømme, om der har været en lille afstand mellem rygfinnens pigge og den bagerste del med stråler. Desuden ligger gatfinnen så nær kanten, at dens pigge vanskeligt kan ses (? Præpareres).

Hvirvler ca. 10 (plus ??) abdominale + 16 caudale.

Rygfinne: ca 10 slanke pigge plus 10-11 stråler; 3 slanke predorsaler; gatfinne med 15-16 radier, hvoraf de forreste nok har støttet 2-3 svage pigge (Præp. på h. plade). Halefinne lidt inkomplet, men viser måske kun 8+7 principale stråler (13 grenede), og der er i basis 3 epuraler, 4 hypuraler af hvilke den dorsale så bred, at der måske er fusion mellem hyp4 og hyp5. 2 uroneuralia og meget kort neuralspina (torntap) på preural nr 2. Altså primitiv struktur for perciformer etc., dog med lidt reduceret antal grenede stråler. Brystfinne med 16-17 stråler; bugfinner ikke bevaret.

Skællene er mellem-store med ca. 20 rækker og sidelinie i nr. ca. 5-6 fra ryggen.

Kraniet med glatte knogler uden takker, operculums mulige pig(ge) dog ikke synlige (mast af hvirvlerne). Underkæbe relativt lang og slank med led midt under øjet og med lange, slanke og svagt krumme tænder i en række. Overkæbens premaxillare ret ødelagt, men den forreste tand meget kraftigere (resten ses ikke). Lille kam på nakkeregionen. Skulderbælte ikke så velbevaret, men med ret kort og lige postcleithrum.

Bestemmelse:

Ligner umiddelbart en carangid (hestemakrel) og præparation vil måske afsløre de typiske 3 gatfinnepigge (og der er et par arter kendt fra moler og Stolleklint Ler), men antal caudalhvirvler et par for højt, og tandsættet passer heller ikke for godt, så dette er nok endnu en primitiv percoid (aborreagtig) fisk, og er sandsynligvis en ny art. Under alle omstændigheder er gode fisk meget sjældne fra Ertebølle.

Tur til Klintebjerg på Sjællands Odde Lørdag d. 16. april

I dette smukke område, som ligger ud til Kattegat, står de 35 m høje klinter som en mur ud mod havet. Herfra kan man på en klar dag se Nordsjælland og Hesselø. På stranden findes flint og kalk og blokke af Lellinge grønsandskalk. Desuden kan man nyde synet af de smukke stensøjler langs stranden.

(Foto: Claus Starup, Geopark Odsherred)

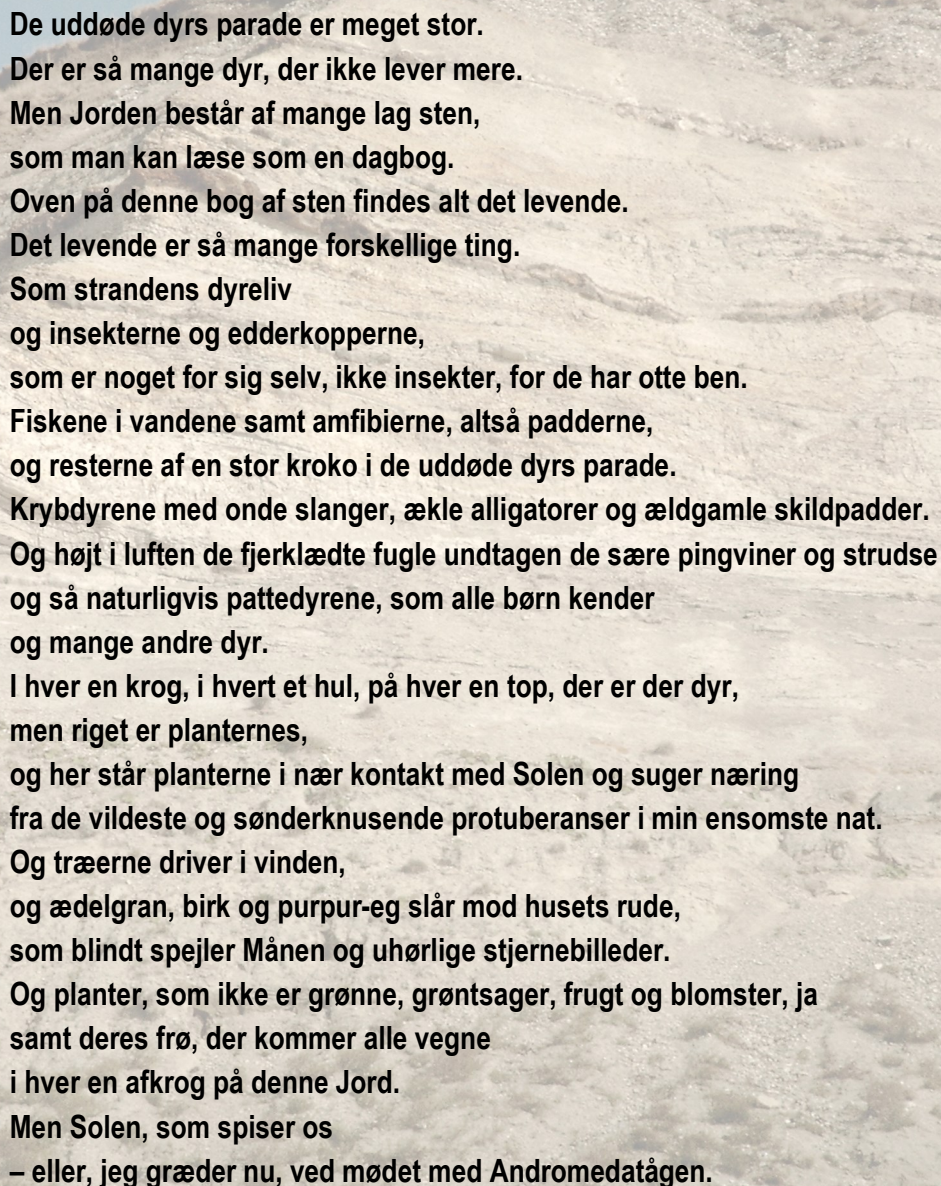
Vi starter kl. 8 fra PS Biler på Søren Frichs Vej
og sejler fra/til Aarhus.

Turpris ca. 225 kr.

Har du lyst til at deltage, så ring til Linda Lægdsmand
8635 2740 / 5051 0055 el. mail: lindakaj@gmail.com

De Uddøde Dyrs Parade

Et digt af Per Kirkeby

De uddøde dyrs parade er meget stor.
Der er så mange dyr, der ikke lever mere.
Men Jorden består af mange lag sten,
som man kan læse som en dagbog.
Oven på denne bog af sten findes alt det levende.
Det levende er så mange forskellige ting.
Som strandens dyreliv
og insekterne og edderkopperne,
som er noget for sig selv, ikke insekter, for de har otte ben.
Fiskene i vandene samt amfibierne, altså padderne,
og resterne af en stor kroko i de uddøde dyrs parade.
Krybdyrene med onde slanger, ækle alligatorer og ældgamle skildpadder.
Og højt i luften de fjerklædte fugle undtagen de sære pingviner og strudse
og så naturligvis pattedyrene, som alle børn kender
og mange andre dyr.
I hver en krog, i hvert et hul, på hver en top, der er der dyr,
men riget er planternes,
og her står planterne i nær kontakt med Solen og suger næring
fra de vildeste og sønderknusende protuberanser i min ensomste nat.
Og træerne driver i vinden,
og ædelgran, birk og purpur-eg slår mod husets rude,
som blindt spejler Månen og uheldige stjernebilleder.
Og planter, som ikke er grønne, grøntsager, frugt og blomster, ja
samt deres frø, der kommer alle vegne
i hver en afkrog på denne Jord.
Men Solen, som spiser os
– eller, jeg græder nu, ved mødet med Andromedatågen.

ANNONCE

En af Danmarks største privatsamlinger af

Inklusioner i Baltisk Rav

Hans-Erik og Olga Rasmussens
privatsamling sættes til salg på
følgende hjemmeside

www.ravras.dk

Fotograferet af

Anders Leth Damgaard / www.amber-inclusions.dk

KONTINGENT 2016

I Stenhuggerens decemhernummer 2015 sidder et girokort til indbetaling af kontingent for 2016.

Pengene kan også indsættes på bank reg.nr 1551 kontonr 1217380 – eller betales ved et klubmøde.

- Enkeltpersoner kr. 150,-
- Par kr. 200,-

Kontingent skal være indbetalt inden generalforsamlingen og allerhelst inden udgangen af februar måned

Giv besked, hvis medlemskabet ikke ønskes fortsat. Det sparer foreningen for udgifter og besvær.

HUSK at melde FLYTNING til kassereren. Et postkort (se adressen på side 2) eller en mail til jytte@dichmusik.dk sikrer, at Stenhuggeren kommer frem uden forsinkelse.

Med venlig hilsen, *Kassereren*

Klubbens værksted på Læssøesgades Skole

Serviceleder på Læssøesgades skole er: Reno Sørensen. Tlf.: 2920 8796.

Kontakt Hans J. Mikkelsen, når det drejer sig om værkstedet. Tlf.: 4054 3902.

Tirsdage: kl. 13.00 - 16.00. v/ Lilian Skov (kun efter aftale) 4068 9611

Onsdage: kl. 19.00 - 22.00. v/ Leif Andersen (kun efter aftale) 6167 8062

Husk af hensyn til de låste døre at ringe besked, om du kommer på værkstedet. Brug af sølvværkstedet: 10 kr. pr. gang. Brug af slibeværkstedet: 20 kr. pr. gang.

Returneres ved varig adresseændring

Afsender:

Jysk Stenklub
Myntevej 16
8240 Risskov

Program for Jysk Stenklub forår 2016

Klubmøderne er på Åby Bibliotek, Ludvig Feilbergsvej, Åbyhøj

Lørdag 13/2: Klubmøde på Åby Bibliotek. Foredrag ved Claus Beyer om Sporfossiler. Forhåndsomtale af findes i decembern timeret.

Lørdag 5/3: **Generalforsamling og måske et foredrag på Åby Bibliotek. Der er først adgang til salen kl. 15.00. Vi vil forsøge at holde et foredrag først og generalforsamling kl. 16.30, men her ved redaktionens afslutning ved vi ikke, om vi kan få de oprindelige foredragsholdere (Sten L. Jakobsen og Mette Hofstedt) til at komme. Bestyrelsen vil ellers improvisere, så der også kan blive et fagligt udbytte den dag. Følg eventuelt med på klubbens hjemmeside. Hele denne dato- og tidspunktændring skyldes, at biblioteket i sidste øjeblik har meddelt os, at man selv skal benytte salen til et andet arrangement – de undskylder dog herfor.**

Lørdag 9/4: Klubmøde på Åby Bibliotek. Foredrag ved Michael Bak om grundstoffer.

Ture m.v. forår 2016

Lørdag 16/4 : Tur til Klintebjerg (ved Sjællands odde). Se tilmelding inde i bladet.

Deadline for aprilnummeret af STENHUGGEREN er den 3. marts 2016. Materiale sendes til Søren Bo Andersen. (sba@geolsba.dk) eller kan afleveres ved klubmøder.

AL DELTAGELSE I FORENINGENS AKTIVITETER SKER PÅ EGEN REGNING OG RISIKO

Ved ankomst til møderne på Åby Bibliotek efter kl. 14.00, hvor dørene bliver lukket, kan man benytte klokken til højre for døren.

Husk selv at medbringe nødvendig proviant til møderne.

Fra kl. 13.00 er der åbent for handel, bytning, stensnak og "sten på bordet". Mødet starter kl. 14.30.

Solbakkens KoplTryk